

Paulina Zglińska, Jakub Zasina

Uniwersytet Łódzki

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Instytut Gospodarki Przestrzennej

PZ: paulina.zglinka@edu.uni.lodz.pl, <https://orcid.org/0009-0006-6535-8697>

(autor korespondencyjny)

JZ: jakub.zasina@uni.lodz.pl, <https://orcid.org/0000-0001-7519-6982>

Modernizm vs postmodernizm – rola formy urbanistycznej w kształtowaniu jakości życia na przykładzie osiedli Radogoszcz Zachód i Radogoszcz Wschód w Łodzi

Zarys treści: Powojenne osiedla blokowe stanowią powszechną przestrzeń mieszkaniową w Polsce. Celem artykułu jest zatem eksploracja roli formy urbanistycznej takich osiedli w kształtowaniu jakości życia ich mieszkańców. Badaniu porównawczemu poddano dwa łódzkie osiedla – Radogoszcz Zachód i Radogoszcz Wschód – które powstały odpowiednio na założeniach modernizmu i postmodernizmu. Badanie objęło kwerendy terenową i kameralną oraz ankietę. Ujawniło ono znaczące różnice w formie urbanistycznej obu osiedli, a zarazem względnie zbliżone, obiektywne warunki kształtowania jakości życia na ich obszarze. Z kolei formę urbanistyczną oraz aspekty subiektywnej jakości życia oceniono korzystniej na osiedlu postmodernistycznym w porównaniu z modernistycznym. Oceny aspektów jakości życia nieodnoszących się wprost do przestrzeni mieszkaniowej okazały się niemal identyczne wśród mieszkańców obu osiedli.

Słowa kluczowe: jakość życia, osiedle mieszkaniowe, forma urbanistyczna, udogodnienia miejskie

Wprowadzenie

Współcześnie większość ludności świata, w tym Europy i Polski, zamieszkuje miasta, a proces urbanizacji będzie postępował w kolejnych dekadach. Szczególnego znaczenia nabiera zatem zagadnienie jakości życia na terenach miejskich (Zadrozniak 2016). Jakość życia jest jednak pojęciem złożonym i trudnym do zdefiniowania i zbadania (Szołtysek, Otręba 2015). Poziom jakości życia zależy bowiem od wielu czynników. Jednym z nich może być forma urbanistyczna (Oktay 2023).

Jakość życia jest kluczowym czynnikiem atrakcyjności osiedleńczej miast (Nichols Clark 2011). Za jedno z głównych zadań w procesie planowania i projektowania miast uznano zarazem dążenie do ukształtowania ich przestrzeni tak, aby zapewnić mieszkańcom jak najwyższą jakość życia (Europejska Rada Urbanistów 2003). W ubiegłym stuleciu, które zaważyło na formie urbanistycznej wielu współczesnych miast, różne były jednak podejścia do kształtowania przestrzeni miejskiej, co skutkowało odmiennymi propozycjami programowymi i formalnymi (Wróblewski, Zasina 2022). Intrygujące jest zatem to, który z ważnych, XX-wiecznych nurtów urbanistyki – modernizm czy postmodernizm – zaproponował korzystniejszą formę urbanistyczną z punktu widzenia jakości życia.

Jedną z powszechnych przestrzeni mieszkaniowych we współczesnych miastach są osiedla, zarówno w Polsce, jak i w wielu innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej (Szafrńska 2016). W ujęciu urbanistycznym osiedla mieszkaniowe rozumiane są jako „gęsto zabudowane tereny mieszkalne w mieście stanowiące zgrupowanie budynków wielorodzinnych wraz ze związanymi z obsługą mieszkańców obiektami usługowymi oraz terenami zielonymi” (Skowroński 2008, za: Szafrńska 2016, s. 335). Idea osiedli mieszkaniowych została spopularyzowana właśnie dzięki urbanistyce XX-wiecznej, głównie modernistycznej (Lorens, Mironowicz 2013). Powstałe wtedy liczne osiedla wciąż istnieją i podlegają przeobrażeniom (Kaczmarek 2021, Gałuszka 2022).

Badania nad jakością życia w miastach i osiedlach mieszkaniowych były do tej pory prowadzone przez różnych badaczy, w różnych ośrodkach i z użyciem różnych metod. Koncentrowały się one m.in. na ustaleniu obiektywnego wymiaru jakości życia na osiedlach (Misiak, Hanzl 2021), zróżnicowaniu poziomu jakości życia i jej składowych między osiedlami (Mularska-Kucharek, Szafrńska 2016) czy roli gęstości zabudowy dla odczuwanej jakości życia lub satysfakcji mieszkaniowej (Arundel, Ronald 2017, Mouratidis 2018). Trzeba jednak zauważyć, że badania, które skupiałyby się wprost na formie urbanistycznej w pełnym spektrum tego pojęcia w odniesieniu do osiedli mieszkaniowych oraz na roli tej formy dla jakości życia na ich obszarze, pozostają rzadkie. Dotyczy to zwłaszcza badań prowadzonych w formie analizy porównawczej między osiedlami reprezentującymi odmienne nurty urbanistyki. Jedno z nielicznych takich badań zostało zaprezentowane niedawno przez Oktay (2023). Badanie przedstawione przez nas na łamach niniejszego artykułu stanowi zatem próbę uzupełnienia tej luki.

Celem, który sobie stawiamy, jest więc eksploracja roli formy urbanistycznej osiedli mieszkaniowych w kształtowaniu jakości życia na ich obszarze w kontekście założeń dwóch wspomnianych nurtów urbanistyki – tj. modernizmu i postmodernizmu – oraz efektów ich wdrażania. Omawiane w artykule badanie zrealizowaliśmy na przykładzie dwóch osiedli w Łodzi, tj. Radogoszcz Zachód oraz Radogoszcz Wschód. Kontrast form urbanistycznych tych sąsiadujących ze sobą osiedli sprawił, że uznaliśmy je za szczególnie interesujące obiekty do eksploracji relacji między formą urbanistyczną a jakością życia.

Artykuł rozpoczynamy od zarysowania pojęć jakości życia i formy urbanistycznej oraz omówienia opozycji między modernizmem i postmodernizmem w urbanistyce. Następnie charakteryzujemy oba osiedla oraz przedstawiamy metodykę

badania. W kolejnych częściach omawiamy jego wyniki oraz sytuujemy je na tle literatury przedmiotu. Artykuł zamykamy podsumowaniem oraz rekomendacjami do dalszych badań.

Tło teoretyczne

Jakość życia a forma urbanistyczna

Jakość życia to pojęcie wielowątkowe i złożone, trudne do zdefiniowania. Określenie „jakość życia” na przestrzeni lat było definiowane przez wielu naukowców w ramach uprawianych przez nich dyscyplin (Szołtysek, Otręba 2015). Według jednej z definicji „jakość życia obejmuje zadowolenie jednostki, dobrobyt materialny, zdrowe ekologicznie środowisko naturalne, możliwość kształtowania własnego stylu życia lub integracji jednostki w ramach społeczeństwa” (Famielec 1999, za: Zadroźniak 2016, s. 22). Według innej: „Jakość życia to stopień zaspokojenia materialnych i niematerialnych potrzeb jednostki i grup społecznych. Określają ją zarówno czynniki obiektywne, np. przeciętne trwanie życia, zasięg ubóstwa, poziom skolaryzacji, jak i subiektywne, np. poziom szczęścia, stres czy sens życia” (Dyczkowski 1998). Wskazany podział na obiektywny i subiektywny wymiar to jedna z najpopularniejszych orientacji w badaniach nad jakością życia (Borys 2015).

Kategoria obiektywnej jakości życia uwzględnia całokształt warunków, w których żyją jednostki. Aby zbadać te warunki w danej jednostce przestrzennej (np. mieście, dzielnicy, osiedlu), można wykorzystać dane zastane na temat zainwestowania w tzw. udogodnienia miejskie (Sokołowicz 2017), np. w szkoły, przychodnie czy przystanki komunikacji publicznej, a także dane zastane na temat cech morfologicznych tej jednostki (Misiak, Hanzl 2021). Dzięki danym dostępnym na mapach czy w portalach statystycznych możliwe jest opracowanie odpowiednich wskaźników. Tak pozyskane dane są policzalne, jednak nie uwzględniają subiektywnych odczuć mieszkańców na temat przestrzeni mieszkaniowej, w której żyją. Dają one zatem obiektywny obraz możliwości, jakie stwarza ludziom zamieszkiwana przez nich przestrzeń, lecz nie biorą pod uwagę subiektywnego wymiaru jakości życia (Czepkiewicz, Jankowski 2015).

Subiektywna jakość życia, nazywana również dobrostanem, to natomiast wielowymiarowa ocena obecnego życia jednostki w kontekście społeczno-kulturowym, który jej dotyczy, oraz wartości, które wyznaje. Subiektywny aspekt jakości życia wyrażany jest więc w kategoriach odczuć, które mogą być pozytywne (np. zadowolenie, satysfakcja) lub negatywne (np. niezadowolenie, brak satysfakcji) (Borys 2015). W przypadku oceny subiektywnej jakości życia mieszkańców miast badane są zatem takie aspekty, jak „poziom zadowolenia z infrastruktury kulturalnej” czy „poziom zadowolenia z usług ochrony zdrowia”. Ujęcie subiektywne często utożsamia bowiem jakość życia z poziomem odczuwanej satysfakcji z życia jako całości i jej składowych (Zadroźniak 2016), w tym przestrzeni

mieszkańcowej. Zbliża to badania nad subiektywnymi i przestrzennymi aspektami jakości życia do badań nad satysfakcją mieszkaniową (Żelazowski i in. 2022).

W badaniach nad przestrzennymi aspektami jakości życia ważne jest zatem równoległe analizowanie zarówno obiektywnych, jak i subiektywnych wymiarów jakości życia. Bez uwzględnienia obu niemożliwe jest otrzymanie kompletnego obrazu jakości życia w danej przestrzeni.

Forma urbanistyczna przestrzeni mieszkaniowej

Na jakość życia mogą wpływać warunki tworzone przez przestrzeń mieszkaniową (Oktay 2023). Pojęcie przestrzeni mieszkaniowej jest stosowane w literaturze naukowej przez przedstawicieli różnorodnych dyscyplin, nieraz wymiennie z pojęciem środowiska mieszkaniowego, co prowadzi do niejednoznaczności (Groeger 2018). Porządkując wiele orientacji badawczych i ujęć definicyjnych, Groeger (2018, s. 30) proponuje, aby za przestrzeń mieszkaniową uznać: „Część przestrzeni (geograficznej) pełniącą realnie lub potencjalnie funkcje mieszkaniowe, zagospodarowaną na cele mieszkaniowe, postrzeganą i wartościowaną przez ludność jako miejsce zamieszkania”. Autorka ta wskazuje zarazem, że przestrzeń mieszkaniową można rozpatrywać w podziale na wewnętrzną (obejmującą budynki mieszkalne, ich wnętrza) oraz zewnętrzną (obejmującą bliższe i dalsze otoczenie tych budynków). Tak rozumiana przestrzeń mieszkaniowa służy jasno określonej funkcji – zamieszkaniu i aktywnościom mu towarzyszącym – jednak, jak pokazuje praktyka urbanistyczna i architektoniczna, przestrzeń ta może być kształtowana na różnorodne sposoby. W efekcie może ona przyjmować różne formy.

Pojęcie formy jest powszechnie stosowane w architekturze. Przez formę rozumie się w niej „[...] sposób przedstawienia, układ lub kształt, który mówi [...] o tym, gdzie dany obiekt architektoniczny się zaczyna, a gdzie kończy” (NIAiU b.d.-a). Pojęciu formy towarzyszy często pojęcie funkcji, które wyraża przeznaczenie lub sposób użytkowania danego obiektu, np. budynku (NIAiU b.d.-b). Oznacza to, że dwa budynki pełniące tę samą funkcję mogą cechować się odmiennymi formami (np. drewniana chata i blok z tzw. wielkiej płyty to budynki o tej samej funkcji – mieszkaniowej – lecz o odmiennych formach).

Oba pojęcia – formy i funkcji – mają zastosowanie także w urbanistyce, choć często odnoszone są w niej do większej skali przestrzennej, wykraczającej poza pojedyncze obiekty architektoniczne i obejmującej ich zespoły, takie jak osiedla mieszkaniowe. W związku z tym w urbanistyce pojęcie formy jest dookreślane przez przymiotnik „urbanistyczna” lub dopełniacz rzeczownika „miasta”. Pojęcia formy urbanistycznej lub formy miasta są różnie ujmowane, ponieważ są przedmiotem badaczy reprezentujących wiele dyscyplin (Clifton i in. 2008, Kropf 2009). Często są one zawężane do aspektów fizycznych. W tym kontekście Jopek (2018, s. 81) definiuje fizyczną formę miasta jako „[...] strukturę budynków oraz infrastruktury obsługującej zabudowę, rozlokowanych w mniej lub bardziej zaplanowanych układach przestrzennych. Układy te uzupełniają siatki ulic, które wraz z przestrzeniami niezabudowanymi mogą tworzyć zarówno miejskie place,

jak i parki czy innego rodzaju tereny otwarte”. Forma urbanistyczna obejmuje zatem morfologiczne cechy przestrzeni miasta – w tym mieszkaniowej – które można analizować w różnych skalach, tj. od całego organizmu miejskiego po pojedyncze dzielnice i osiedla. Dwa osiedla mogą zatem pełnić tę samą funkcję – mieszkaniową – a zarazem cechować się odmiennymi formami.

W pracy pod redakcją Jenksa i Jonesa (2010) wyróżniono pięć kluczowych elementów formy urbanistycznej: zagospodarowanie i użytkowanie terenu, rodzaj zabudowy, gęstość, układ zabudowy oraz infrastrukturę. Szczególne znaczenie dla jakości życia mają rodzaj, układ i gęstość zabudowy, gdyż kształtują one warunki oferowane przez lokale mieszkalne (Sim 2019, Tarbatt, Tarbatt 2020), afordancje aktywności społecznych (Mehta, Nogalski 2025), ale też rozmieszczenie udogodnień miejskich (Zasina, Wróblewski 2016). Ważnym elementem formy urbanistycznej jest również infrastruktura, w której skład zaliczyć można wspomniane udogodnienia miejskie (Sokołowicz 2017). Szczególną rolę pełni infrastruktura transportowa, ponieważ determinuje ona mobilność mieszkańców i ich dostęp do takich lokalizacji, jak miejsca pracy, nauki czy rozrywki (Montgomery 2014). Istotnym dla jakości życia składnikiem formy urbanistycznej, który przenika wszystkie wyżej wymienione, są przestrzenie publiczne – ulice, place i tereny zieleni – które mogą sprzyjać interakcjom i więziom społecznym (Gehl 2014, Adamus, Przygodzki 2022).

Jakość życia w urbanistyce modernistycznej i postmodernistycznej

Przytoczone wiadomości pozwalają sądzić, że forma urbanistyczna może oddziaływać na poziom jakości życia w miastach, ich poszczególnych dzielnicach i osiedlach. Nie dziwi zatem, że zagadnienia kształtowania formy urbanistycznej w kontekście oczekiwanej jakości życia towarzyszyły zarówno urbanistyce modernistycznej, jak i postmodernistycznej. Były to dwa nurty, które ukształtowały oblicze urbanistyki w XX w.

Punktem wyjścia dla urbanistyki modernistycznej była krytyka XIX-wiecznych miast przemysłowych, a w szczególności złych warunków życia: nadmiernego zagęszczenia i niskiego stanu sanitarnego, braku adekwatnego nasłonecznienia, przewietrzania i metrażu mieszkań czy niedostatku terenów zieleni (Szafrńska 2016). Rozwiązań tych problemów poszukiwano już od przełomu XIX i XX w. Na przestrzeni kolejnych dekad proponowano m.in. rozluźnienie zabudowy, wznoszenie wyższych budynków mieszkalnych, lecz w większych odstępach, wprowadzanie liczniejszych i rozleglejszych terenów zieleni oraz czytelne rozdzielanie funkcjonalne przestrzeni mieszkaniowych od przestrzeni przemysłowych (Wróblewski, Zasina 2022). Różne konfiguracje tych pomysłów odnaleźć można m.in. w koncepcjach miasta-ogrodu Howarda i miasta przemysłowego Garniera (Ślodyczek 2001) oraz w Karcie Ateńskiej (Le Corbusier 1929). Można zatem powiedzieć, że postulaty urbanistyki modernistycznej kładły wyraźny nacisk na biologiczne aspekty ludzkiego życia w przestrzeni miejskiej (Wróblewski, Zasina 2022). Postulaty te realizowano niejednokrotnie poprzez wznoszenie (wielkich) osiedli mieszkaniowych (Szafrńska 2016).

Budowę modernistycznych osiedli blokowych prowadzono w Europie już przed II wojną światową, choć prawdziwie wielką skalę przyjęła ona właśnie w okresie powojennym. Było to możliwe m.in. dzięki prefabrykacji budownictwa (Cymer 2018). Mniejszą wagę przywiązywano wtedy do indywidualnego charakteru pojedynczych budynków. Zastąpiła go bowiem standaryzacja – budynki składające się na osiedla były powtarzalne. Modernizm i jego osiedla przyczyniły się jednak do poprawy obiektywnych aspektów jakości życia. Mieszkania stały się dostępnejsze, higieniczniejsze, lepiej nasłonecznione i otoczone zielenią.

Mimo tych osiągnięć, już w latach 60. XX w. zaczęła pojawiać się krytyka modernizmu, a jej wyraźnym symbolem była działalność Jacobs. Postrzegała ona modernistyczny „przepis” na miasto jako wyraz antyurbanizmu: monofunkcyjne przestrzenie (w tym osiedla) osłabiające gospodarczą witalność miast czy formę urbanistyczną utrudniającą budowanie tożsamości lokalnej i więzi sąsiedzkich oraz przeskalowanie przestrzeni otwartych, także zieleni (Jacobs 2014). Również nowe pokolenie specjalistów, wkraczające wówczas na pole urbanistyki i architektury, zaczęło podważać kolejne aspekty modernistycznej formy urbanistycznej, w tym powtarzalność i generyczność rozwiązań przestrzennych (Wróblewski, Zasina 2022).

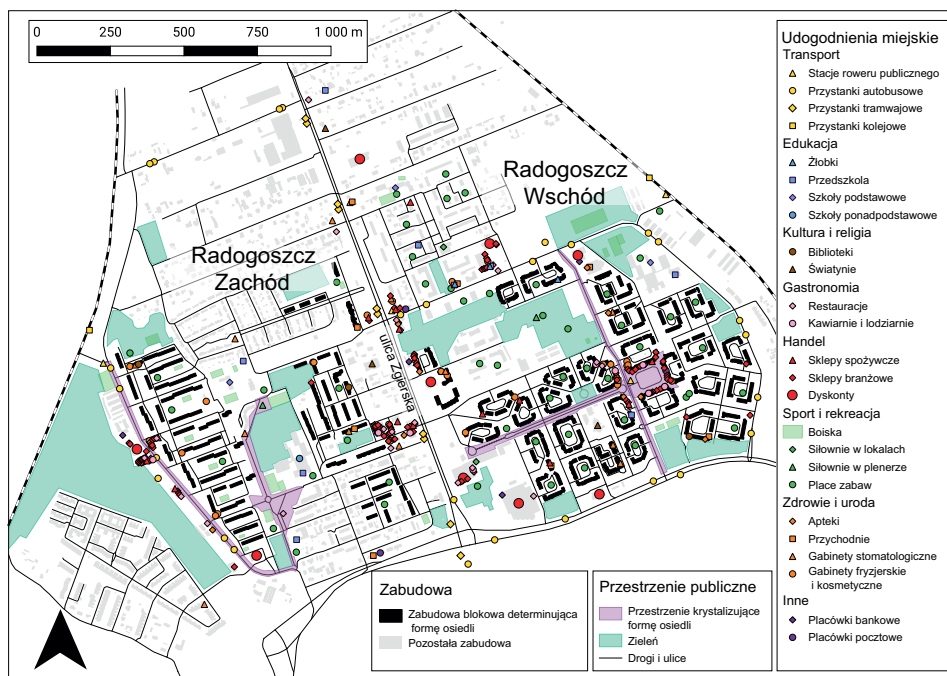
Kryzys urbanistyki modernistycznej dał podwaliny pod poszukiwanie alternatywnych rozwiązań. Teoretycy i praktycy zaczęli postulować m.in. przełamywanie izolacji poszczególnych części miast, powrót do historycznych wzorców budowlanych, a także tworzenie dopasowanej do skali człowieka oraz unikatowej formy urbanistycznej wyrażającej i uwydatniającej lokalną atmosferę i historię (Krier 2011, Gehl 2014). Zaczęto opowiadać się też za tworzeniem przestrzeni wielofunkcyjnych (Lorens, Mironowicz 2013). Postulaty te można uznać za rdzeń urbanistyki postmodernistycznej, a wyrażała je m.in. Nowa Karta Ateńska (Europejska Rada Urbanistów 2003).

Oba nurty – modernizm i postmodernizm – dostrzegały zatem potrzebę tworzenia przestrzeni mieszkaniowej oferującej wysoką jakość życia. Bazowały przy tym na odmiennych założeniach. W rezultacie urbanistyka modernistyczna i postmodernistyczna różniły się nie tylko formą urbanistyczną, ale i sposobem rozmieszczenia funkcji w tej formie. Wydaje się zatem, że wynikające z obu podejść przestrzenie mieszkaniowe o odmiennych formach urbanistycznych mogą oferować różną jakość życia.

Przedmiot, operacjonalizacja i metodyka badania

Aby eksplorować rolę formy urbanistycznej w kształtowaniu jakości życia na obszarze osiedli mieszkaniowych, podjęliśmy się porównania dwóch osiedli, tj. położonych w północnej części Łodzi osiedli Radogoszcz Zachód (RZ) i Radogoszcz Wschód (RW). Wchodzą one w skład osiedla administracyjnego Radogoszcz – jednostki pomocniczej gminy miejskiej Łódź – zamieszkiwanego przez około 28 000 osób (Urząd Miasta Łodzi b.d.). Osiedla RZ i RW posiadają korzystne cechy umożliwiające prowadzenie badań z użyciem metody porównawczej. Są one

położone w tej samej części miasta i sąsiadują ze sobą, ponadto mają podobną wielkość (ryc. 1). Osiedla oddziela ulica Zgierska – znajdują się one odpowiednio po jej zachodniej i wschodniej stronie, co odpowiada ich nazewnictwu. Mimo sąsiedowności ze sobą formy urbanistyczne obu osiedli różnią się. Zaprojektowano i wybudowano je bowiem w czasach, w których następowały zmiany w praktyce urbanistycznej. Budowa starszego osiedla – RZ – rozpoczęła się w latach 70. XX w. W jego formie wyraźnie wybrzmiewają jeszcze idee modernizmu. Budowę młodszego osiedla – RW – rozpoczęto natomiast w latach 80. XX w. i stanowi ono już wczesny przykład postmodernizmu (Urban 2020, Bamberski 2024). Od tamtej pory osiedla podlegały kolejnym przeobrażeniom – m.in. wznoszeniu nowych obiektów handlowo-usługowych i mieszkaniowych – podobnie do wielu innych osiedli blokowych w Polsce (Szafrńska 2016, Kaczmarek 2021, Gałuszka 2022). Tak blisko położone, a zarazem odmienne osiedla stanowiły zatem pożądane obiekty do badania porównawczego nad różnicami w formie urbanistycznej oraz ich znaczeniem dla jakości życia.

Ryc. 1. Elementy formy urbanistycznej analizowanych osiedli
Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy terenowej i kameralnej.

Czerpiąc z przytaczanej wcześniej definicji pojęcia przestrzeni mieszkaniowej Groeger (2018), na potrzeby badania rozumiemy przez ten termin fragment przestrzeni miejskiej pełniący funkcję mieszkaniową oraz zagospodarowaną na cele mieszkaniowe. Za takie fragmenty uznajemy oba osiedla. W naszym badaniu

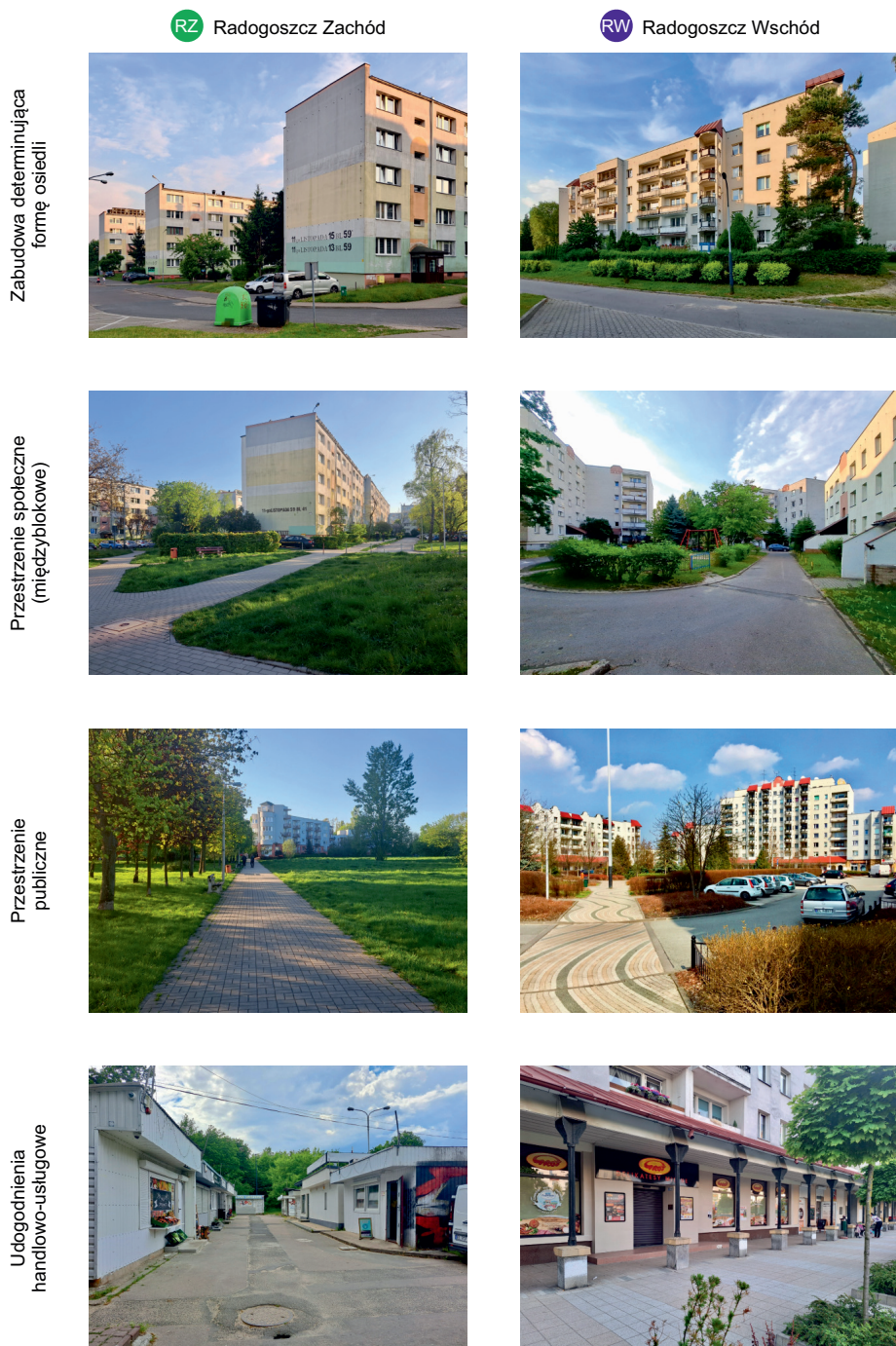
uwagę skupiamy jedynie na przestrzeni mieszkaniowej zewnętrznej, a zatem nie analizujemy pojedynczych budynków i znajdujących się w nich mieszkań. Zamiast tego interesują nas osiedla jako całości, które te budynki współtworzą. Przyjmujemy, że tak rozumiana przestrzeń mieszkaniowa cechuje się formą urbanistyczną. Formę tę analizujemy z perspektywy obiektywnej (typy, fizjonomia i układy zabudowy; typy, fizjonomia i układy przestrzeni publicznych; typy i rozmieszczenie udogodnień miejskich) oraz subiektywnej (ocena stopnia zadowolenia mieszkańców z zabudowy, przestrzeni publicznych i udogodnień miejskich oraz ich opinie na temat różnych aspektów formy urbanistycznej osiedli). Analizując typy zabudowy i udogodnień miejskich, uzyskujemy zarazem wgląd nie tylko w formy, ale też w funkcje obu osiedli.

Aby zarysować kompleksowy obraz warunków, jakie forma urbanistyczna osiedli mieszkaniowych tworzy dla jakości życia na łódzkim Radogoszczu, połączyliśmy kilka metod badawczych. Pierwszą z nich była inwentaryzacja urbanistyczna przeprowadzona w latach 2023–2024 kwerendami terenową i kameralną (internetową) (korzystając z terminologii zaproponowanej przez Wróblewskiego 2012). Tę drugą zrealizowaliśmy z użyciem serwisów Google Maps i OpenStreetMap. Wynikiem kwerend są ryciny 1 i 2. Za ich pomocą przedstawiamy zatem aspekty obiektywnego wymiaru jakości życia na badanych osiedlach.

Drugą metodą, dzięki której zdobyliśmy wgląd w aspekty subiektywnej jakości życia, była ankieta (tab. 1, ryc. 3). Aby móc porównać perspektywy mieszkańców obu osiedli, przygotowaliśmy dwa kwestionariusze ankiety internetowej (CAWI): pierwszy przeznaczony dla mieszkańców RZ, drugi dla mieszkańców RW. Oba skonstruowaliśmy w taki sam sposób i zawarliśmy w nich pytania tej samej treści. Kwestionariusze opisaliśmy jednak tak, aby mogły trafić do odpowiednich grup respondentów. Linki do kwestionariuszy przygotowanych na platformie Microsoft Forms umieściliśmy na stronie internetowej, na której oba kwestionariusze czytelnie oznaczyliśmy. Aby dodatkowo zminimalizować efekt niewłaściwego wyboru kwestionariuszy przez respondentów, każdy z kwestionariuszy rozpoczęliśmy od prośby o potwierdzenie przez respondentów faktu zamieszkiwania na wybranym osiedlu. W przypadku wyboru odpowiedzi przeczącej, kwestionariusz był zamykany i nie gromadził odpowiedzi od tej kategorii użytkowników. W ten sposób wyeliminowaliśmy 9 potencjalnych respondentów.

W dalszej części kwestionariuszy zawarliśmy obowiązkowe pytania zamknięte („metryczkowe” oraz trzy grupy pytań umożliwiających wyrażenie oceny lub opinii w 5-stopniowej skali – zob. ryc. 3), a także jedno nieobowiązkowe pytanie otwarte o potencjalne działania podnoszące jakość życia na osiedlach (ze względu na ograniczoną objętość i charakter artykułu nie omawiamy udzielonych w nim odpowiedzi). Dzięki obowiązkowemu charakterowi pytań zamkniętych uniknęliśmy zjawiska braku odpowiedzi w przesłanych kwestionariuszach.

Adres wspomnianej strony z linkami do kwestionariuszy rozpowszechniliśmy na grupach zrzeszających mieszkańców osiedli w portalu Facebook, tj. „Radogoszcz Zachód” (zrzeszającej ok. 6300 użytkowników), „Oficjalna Grupa Radogoszcz Wschód” (ok. 5500 użytkowników) oraz „Mieszkańcy Radogoszcza!” (ok. 5200 użytkowników). Były to zaangażowane społeczności internetowe, na

Ryc. 2. Elementy formy urbanistycznej analizowanych osiedli

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy terenowej.

których codziennie toczyły się dyskusje. Odpowiedzi gromadziliśmy w okresie od 24 kwietnia do 28 maja 2023 r. Łączna liczba respondentów wyniosła 269, z czego 132 było mieszkańcami RZ, zaś 137 mieszkańcami RW. Poza powszechnie stosowanym semantycznym podziałem na RZ i RW nie zdefiniowaliśmy w kwestionariuszach granic obu osiedli.

Próby mieszkańców z obu osiedli były do siebie zbliżone nie tylko pod względem wielkości, ale także struktury z uwagi na cechy demograficzne i społeczno-ekonomiczne (tab. 1). Próby nie miały charakteru losowego ani reprezentatywnego.

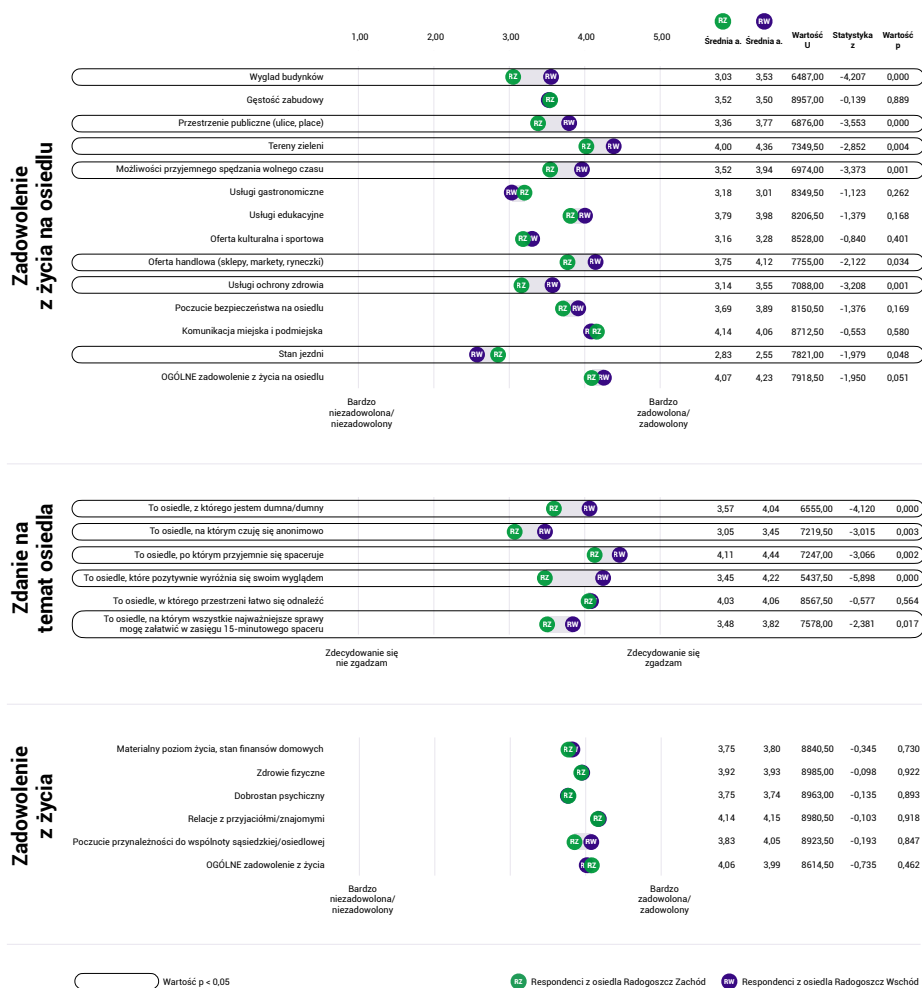
Tabela 1. Struktura respondentów

Kategoria	Cecha	RZ	RW
Liczba respondentów		132	137
Płeć [%]*	Kobieta	71,2	69,3
	Mężczyzna	28,0	28,5
	Inna	0,8	0,0
	Nie chcę podawać	0,0	2,2
Wiek [%]*	Mniej niż 10 lat	0,0	0,0
	10–19 lat	8,3	0,0
	20–29 lat	18,9	13,1
	30–39 lat	31,1	42,3
	40–49 lat	28,8	30,7
	50–59 lat	9,1	2,2
	60–69 lat	2,3	5,1
	70 lat i więcej	1,5	5,1
	Nie chcę podawać	0,0	1,5
Wykształcenie [%]*	Podstawowe	0,0	0,0
	Gimnazjalne	0,8	0,8
	Średnie	34,8	24,1
	Wyższe	63,6	71,5
	Nie chcę podawać	0,8	3,6
Sytuacja zawodowa [%]**	Uczeń/uczennica	7,6	1,5
	Student/studentka	10,6	7,3
	Pracujący/pracująca	83,3	78,8
	Emeryt/emerytka	2,3	9,5
	Rencista/rencistka	0,0	0,0
	Bezrobotny/bezrobotna	2,3	2,9
	Nie chcę podawać	2,3	4,4
Czas zamieszkiwania na osiedlu [%]*	Poniżej 1 roku	2,3	2,9
	Od 1 roku do 2 lat	4,6	10,9
	Od 2 do 5 lat	16,7	8,0
	Od 5 do 10 lat	9,8	12,4
	Powyżej 10 lat	29,5	36,5
	Od zawsze	37,1	29,3

* Pytanie jednokrotnego wyboru. ** Pytanie wielokrotnego wyboru.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Analizując dane z ankiety w oprogramowaniu SPSS 29, w pierwszej kolejności obliczyliśmy średnie arytmetyczne odpowiedzi na pytania zadane w 5-stopniowej skali w podziale na obie grupy respondentów (RZ i RW). Tą drogą uzyskaliśmy wstępny wgląd w różnice między obiema grupami, jednak obraz ten nie pozwalał na wnioskowanie, czy różnice te są istotne statystycznie. Kolejnym krokiem byłoby zatem przeprowadzenie testu na różnice średnich, np. testu *t* Studenta. Nasze próby nie spełniały jednak założeń umożliwiających jego zastosowanie, dlatego zdecydowaliśmy o przeprowadzeniu testu *U* Manna-Whitneya. Należy

Ryc. 3. Zadowolenie mieszkańców z życia i z życia na osiedlach oraz ich zdanie na temat zamieszkiwanych osiedli (średnie arytmetyczne oraz wyniki testów *U* Manna-Whitneya – wartości *U*, statystyki i wartości *p*)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

on do kategorii testów nieparametrycznych służących do porównywania dwóch niezależnych grup. Analizuje przesunięcia w rozkładach odpowiedzi między tymi grupami – a precyzyjniej różnicę między medianami – wykorzystując w tym celu rangi wyników. Sprawdza, czy mediana w jednej grupie jest istotnie różna (wyższa lub niższa) niż w drugiej grupie. Wartość $p < 0,05$ pozwala wnioskować o istotnej statystycznie różnicy między medianami grup (PQStat 2022). Wyniki naszych obliczeń prezentuje rycina 3.

Wyniki

Forma urbanistyczna a obiektywna jakość życia

W tej sekcji przyglądamy się formie urbanistycznej obu osiedli oraz temu, jakie warunki ta forma tworzy dla obiektywnej jakości życia. Zabudową determinującą formę urbanistyczną obu osiedli są bloki mieszkalne (ryc. 1, 2). To one wyznaczają charakter Radogoszcza Zachodu (RZ) i Radogoszcza Wschodu (RW) oraz dominują w ich przestrzeni. Przestrzenie te dopełniają i uzupełniają inne typy zabudowy (ryc. 1).

Z punktu widzenia formy urbanistycznej najważniejszą różnicą między zabudową blokową obu osiedli jest jej układ (por. ryc. 1, 2). RZ posiada częsty w modernizmie układ grzebieniowy. Oznacza to, że budynki ustawione są równolegle do siebie i w dużych odstępach. Z kolei na osiedlu RW projektanci postavili na zabudowę kwartałową (gniądzową). Charakteryzuje się ona ustawieniem budynków w taki sposób, aby tworzyły one wnętrza urbanistyczne (w tym przypadku place, ulice i dziedzińce).

Bloki mieszkalne na obu osiedlach różnią się także fizjonomią (ryc. 2), mimo że przy ich budowie korzystano z tej samej technologii prefabrykacji oraz tzw. „systemu szczecińskiego”. Bloki na RZ są prostopadłościanami pozbawionymi ornamentu. Obecnie, po termomodernizacji, większość posiada elewacje pomalowane w pastelowe kolory. Na ogół mają 4 piętra, jednak istnieje również kilka 11-piętrowych. Z kolei bloki na RW posiadają takie detale jak daszki nad wejściami do klatek schodowych oraz zwieńczenia w pionach. Budynki, choć dziś także już ocieplone, nie zyskały pastelowych barw. Zamiast tego utrzymane są w jednolitej, beżowo-szarej paletcie z akcentami w innych kolorach. Na osiedlu tym dominują budynki 4-piętrowe. Zdecydowanie rzadsze są wyższe, 7-piętrowe bloki. Stanowią one dominanty przestrzenne i skupione są wokół centralnego punktu osiedla – placu Słonecznego.

Przestrzenie publiczne to kolejny element formy urbanistycznej, który wyraźnie różnicuje omawiane osiedla (por. ryc. 1, 2). Na RZ to przede wszystkim wąskie ulice z wyznaczonymi miejscami postojowymi oraz sporą ilością zieleni w postaci drzew, krzewów oraz trawników. Tylko nieliczne z tych przestrzeni wyposażone są w ławki. Połacie zieleni w przestrzeniach międzyblokowych często nie są tu zagospodarowane w sposób formalny. Natomiast RW charakteryzuje się wyodrębnionymi przestrzeniami publicznymi. Przede wszystkim są to dziedzińce

dookreślone przez ściany budynków. Zwykle porośnięte są zielenią, często wyposażone w place zabaw oraz ławki. Są to wnętrza urbanistyczne o niewielkiej skali wykorzystywane przede wszystkim przez mieszkańców okalających je budynków. Ważną przestrzenią publiczną RW jest ponadto plac Słoneczny. Ten prostokątny plac stanowi symboliczne centrum osiedla, głównie dzięki większej skali zabudowy oraz obiektom handlowym i usługowym zlokalizowanym w użytkowych parterach z podcieniami. Centralność placu podkreśla także jego usytuowanie na przecięciu dwóch osi kompozycyjnych.

Ostatnim analizowanym elementem jest wyposażenie obu osiedli w udogodnienia miejskie. W część tych udogodnień osiedla te wyposażono jeszcze w okresie gospodarki centralnie planowanej, inne pojawiły się w okresie transformacji w kierunku gospodarki wolnorynkowej i w latach późniejszych. W zakresie transportu oba osiedla oferują zbliżone wyposażenie infrastrukturalne (ryc. 1). Mają one bowiem dostęp do komunikacji publicznej autobusowej, tramwajowej i kolejowej, co wyróżnia je na tle wielu innych osiedli w Łodzi.

W zakresie udogodnień sportowo-rekreacyjnych oba osiedla oferują mieszkańcom siłownię publiczną na świeżym powietrzu oraz boiska sportowe. RW ma dodatkowo 2 siłownię komercyjne oraz kryty basen funkcjonujący przy szkole. Ponadto, choć oba osiedla wyposażone są w liczne place zabaw, jest ich więcej właśnie na RW. RZ oferuje natomiast nieznacznie szersze wyposażenie w udogodnienia kulturalne (2 biblioteki w stosunku do 1 na sąsiednim osiedlu) oraz edukacyjne (poza szkołami podstawowymi także szkołę średnią – liceum ogólnokształcące – wobec braku placówki tego szczebla na RW). Większa liczba przedszkoli to domena RW, z kolei żłobki znajdują się jedynie na RZ.

Oba osiedla cechuje podobny zakres udogodnień handlowo-usługowych. Ich mieszkańcy mogą korzystać z licznych sklepów spożywczych, branżowych i dyskontów, ale więcej sklepów o większej powierzchni znajduje się na RW. To osiedle dysponuje także marketem budowlanym i parkiem handlowym. Oferta gastronomiczna obu osiedli jest zbliżona pod kątem ilościowym, jednak cechuje się większą różnorodnością na RW. Osiedla nie różnią się pod względem liczby przychodni podstawowej opieki zdrowotnej. Tym, co silnie je różnicuje, jest natomiast organizacja przestrzenna handlu i usług. Na osiedlu RZ są one częściej budynkami wolnostojącymi w formie pawilonów handlowych, natomiast na osiedlu RW handel i usługi lokowane są często w użytkowych parterach zabudowy blokowej, zwłaszcza przy placu Słonecznym (ryc. 1, 2).

Podsumowując analizę obiektywnego wymiaru jakości życia, można przyjąć, że przestrzeń obu osiedli oferuje zbliżony poziom wyposażenia w udogodnienia miejskie. Umożliwia ono zaspokajanie szerokiej palety potrzeb lokalnych społeczności, choć pod kątem ilościowym RW wypada korzystniej w większej liczbie kategorii udogodnień. Różnice między osiedlami są za to wyraźne w zakresie ich formy urbanistycznej: funkcje pozamieszkańkowe oferowane przez wymienione udogodnienia częściej zlokalizowane są w parterach użytkowych budynków mieszkalnych zamiast w odrębnych, dedykowanych im kubaturach.

Forma urbanistyczna a subiektywna jakość życia

Do pełnej oceny warunków, jakie dla jakości życia na osiedlach tworzy ich forma urbanistyczna, niezbędne było poznanie opinii ich mieszkańców. Respondenci zostali przez nas poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytania z trzech grup tematycznych: o aspekty ich zadowolenia z życia na osiedlu, o ich zdanie na temat aspektów zamieszkiwanego osiedla oraz o aspekty ich zadowolenia z życia. Pierwszą i drugą grupą pytań zaadresowaliśmy zatem aspekty jakości życia odnoszące się wprost do przestrzeni mieszkaniowej. Z kolei trzecia grupa tematyczna pozwoliła nam uzyskać wgląd w kwestie jakości życia nieodnoszące się wprost do przestrzeni mieszkaniowej, a których nie byliśmy w stanie zaadresować statystyką publiczną, badając obiektywną jakość życia (ryc. 3).

W pierwszej grupie pytań respondenci zostali przez nas poproszeni o ocenę w skali od 1 do 5 swojego zadowolenia z różnych aspektów życia na swoim osiedlu (ryc. 3). Średnie arytmetyczne udzielonych odpowiedzi wskazują, że większość tych aspektów lepiej ocenili mieszkańcy RW. Niemniej odpowiedzi obu grup mieszkańców często nie różniły się znacznie. W przypadku połowy analizowanych cech (7 z 14) różnice w rozkładach median badane testem *U* okazały się istotne statystycznie. Co do zasady, test *U* wskazał na istotność statystyczną w przypadku cech, w odniesieniu do których zaobserwowaliśmy także największe różnice bezwzględne między parami średnich arytmetycznych.

Wśród cech o statystycznie istotnych różnicach median ocen oraz odnoszących się wprost do formy urbanistycznej osiedli mieszkaniowych znalazły się tereny zieleni, wygląd budynków oraz przestrzenie publiczne (ulice, place). Statystycznie istotne różnice median odpowiedzi dotyczyły także zagadnień związanych z wyposażeniem osiedli w wybrane udogodnienia miejskie. Były nimi możliwości spędzania czasu wolnego, oferta handlowa (sklepy, markety, ryneczki) oraz usługi ochrony zdrowia. W przypadku każdej z tych cech średnie arytmetyczne ocen były wyższe na RW niż na RZ. Wyjątek stanowiła tu ostatnia cecha o istotnych statystycznie różnicach median – stan jezdni – która uzyskała średnią ocenę wyższą na RZ niż na RW.

Respondenci w drugiej grupie pytań mieli odnieść się w skali od 1 („zdecydowanie się nie zgadzam”) do 5 („zdecydowanie się zgadzam”) do twierdzeń związanych z zamieszkiwanymi przez nich osiedlami (ryc. 3). W przypadku większości analizowanych stwierdzeń (5 z 6) różnice median odpowiedzi badane testem *U* okazały się istotne statystycznie. Podobnie jak w poprzedniej grupie pytań, także tutaj istotne statystycznie okazały się różnice w medianach ocen cech, w przypadku których zaobserwowaliśmy także największe różnice bezwzględne między parami średnich arytmetycznych.

W każdej z tych sytuacji wyższy poziom akceptacji dla przedstawionych stwierdzeń wykazywali mieszkańcy RW niż RZ. Tym samym istotne statystycznie różnice w medianach odpowiedzi na korzyść osiedla RW zidentyfikowaliśmy w przypadku następujących sformułowań: „To osiedle, po którym przyjemnie się spaceruje”, „To osiedle, z którego jestem dumna/dumny”, „To osiedle, na którym wszystkie najważniejsze sprawy mogę załatwić w zasięgu 15-minutowego

spaceru”, „To osiedle, które pozytywnie wyróżnia się swoim wyglądem”. Odstępstwo od tej reguły zidentyfikowaliśmy w przypadku stwierdzenia: „To osiedle, na którym czuję się anonimowo”, z którym w mniejszym stopniu zgodzili się mieszkańcy RZ niż RW.

Ostatnia grupa pytań dotyczyła oceny aspektów jakości życia respondentów nieodnoszących się wprost do przestrzeni mieszkaniowej. Poprosiliśmy ich o ocenę odczuwanej satysfakcji z „materialnego poziomu życia, stanu finansów domowych”, „zdrowia fizycznego”, „dobrostanu psychicznego”, „relacji z przyjaciółmi/znajomymi”, „poczucia przynależności do wspólnoty sąsiedzkiej/osiedlowej” oraz o ocenę ich „ogólnego zadowolenia z życia” (ryc. 3). W tym przypadku różnice między średnimi arytmetycznymi ocen respondentów z obu osiedli niemal niezaistniały. Podobnie w odniesieniu do żadnego z wymienionych aspektów nie zidentyfikowaliśmy istotnych statystycznie różnic w medianach odpowiedzi mierzonych testem *U*.

Dyskusja

Nasze wyniki wskazują, że oba osiedla cechuje porównywalne wyposażenie w udogodnienia miejskie. Świadczą o tym wyniki kwerend, a także subiektywne oceny mieszkańców wyrażone ankietą. Średnie oceny większości kategorii udogodnień nie różniły się bowiem znacznie między oboma osiedlami, zaś testy różnic ich median okazały się nieistotne statystycznie. Na tej podstawie uznajemy, że osiedla RZ i RW są względnie podobne pod kątem funkcjonalnym. Do innych wniosków dochodzimy natomiast, analizując ich formy urbanistyczne.

Po pierwsze, budynki charakteryzujące oba osiedla nie tylko różnią się typami, układem i fizjonomią – co wykazały nasze kwerendy, ale także oceną tej fizjonomii przez mieszkańców – co ustaliliśmy drogą ankiety. Osiedle RW zostało ocenione korzystniej niż RZ przez naszych respondentów pod względem wyglądu budynków. Ponadto wśród mieszkańców RW panowała zdecydowanie większa zgoda w stwierdzeniu, że ich osiedle „pozytywnie wyróżnia się swoim wyglądem” niż w przypadku mieszkańców RZ. Obserwacje te odpowiadają kierunkowi debaty architektonicznej i urbanistycznej z ostatnich dekad. Częste są w niej bowiem głosy, że architektura modernistyczna – charakterystyczna dla RZ – a w szczególności wysoka i rozległa, może być odbierana jako odhumanizowana (Gehl 2014, Montgomery 2014). Poza tym architektura modernistyczna krytykowana jest za swoją generyczność i powtarzalność rozwiązań plastycznych (Krier 2011). Mając to na uwadze, należy stwierdzić, że osiedle RW odbiega w swojej formie od wielu innych osiedli w Łodzi. Wreszcie ostatnie dekady w Polsce przyniosły krytykę zjawiska tzw. „pastelozji” (Springer 2020), której nie uniknęły bloki mieszkalne z RZ. Na tym tle zabudowa RW może jawić się jako bardziej zharmonizowana kolorystycznie ze względu na utrzymanie jej w beżowo-szarych barwach. Ponadto bloki mieszkalne determinujące formę urbanistyczną RW cechują się większym urozmaicheniem elewacji w formie detalu architektonicznego (choć wciąż ubożego; Bamberski 2024). Współczesny dyskurs architektoniczno-urbanistyczny

sugeruje przy tym, że budynki bardziej rozczłonkowane, o mniejszej skali i o elewacjach uzupełnionych detalami – jak w przypadku bloków na RW – mogą być korzystniej odbierane (Krier 2011, Sumlet 2012).

Jednak bardziej pozytywna ocena wyglądu osiedla RW mogła wynikać także z wyglądu i charakteru przestrzeni publicznych na tym osiedlu. Jak zauważyliśmy, tamtejsze ulice, place oraz dziedzińce zostały ukształtowane w formie wnętrza urbanistycznych o ograniczonej skali i wyznaczonych ścianami zabudowy kwartałowej. Takie podejście było wyraźnie postulowane w urbanistyce postmodernistycznej w przeciwieństwie do operowania rozleglejszymi, często otwartymi przestrzeniami znanymi z doby modernizmu (Krier 2011, Sim 2019, Wróblewski, Zasina 2022), które w pewnych przypadkach przeistaczały się w „przestrzenie niczyje” (Szafrąńska 2016). W tym kontekście oceny przestrzeni publicznych (ulic, placów) oraz terenów zieleni wśród naszych respondentów okazały się korzystniejsze w odniesieniu właśnie do postmodernistycznego osiedla RW.

Forma urbanistyczna, wynikająca m.in. z rozmieszczenia budynków w danej przestrzeni, rzutuje także na sposób przemieszczania się w tej przestrzeni, tworząc bardziej lub mniej korzystne warunki do zaspokajania różnorodnych potrzeb wymagających tego przemieszczenia (Zasina, Wróblewski 2016). Jest to dziś często podkreślane, zwłaszcza w głośniejszej debacie na temat tzw. koncepcji miasta 15-minutowego (Moreno i in. 2021). W tym kontekście, jak zauważyliśmy wcześniej, oferta udogodnień miejskich nie różni się znacznie między osiedlami. Zarazem to właśnie mieszkańcy osiedla RW w większym stopniu zgadzali się ze stwierdzeniem, że ich osiedle pozwala im na załatwienie wszystkich najważniejszych spraw w zasięgu 15-minutowego spaceru. Możliwe zatem, że forma urbanistyczna tego osiedla – w tym gęsta siatka przestrzeni publicznych i umieszczenie dużej liczby udogodnień miejskich w parterach użytkowych budynków mieszkalnych – ułatwia załatwianie tych spraw pieszo. Warto przy tym dodać, że także w przypadku stwierdzenia, iż po osiedlu „przyjemnie się spaceruje”, to właśnie mieszkańcy RW zgadzali się z nim w większym stopniu.

Niemniej nasze badanie dostarczyło także wyniki stojące w kontrze do argumentów podnoszonych we współczesnej debacie urbanistycznej. Mianowicie jednym z częstych zarzutów stawianych modernistycznej formie urbanistycznej jest tworzenie warunków do poczucia anonimowości w przestrzeni (Nowak, Siatkowski 2021). Z kolei forma postmodernistyczna, w większym stopniu kładąca nacisk na tworzenie przestrzeni publicznych o mniejszej skali i służących interakcjom społecznym, widziana jest jako narzędzie przeciwdziałające tej anonimowości poprzez tworzenie warunków do budowania więzi społecznych (Gehl 2014). To jednak mieszkańcy osiedla postmodernistycznego – RW – w większym stopniu zgadzali się z twierdzeniem, że w zamieszkiwanym osiedlu „czują się anonimowo”. Co więcej, w modernistycznej formie urbanistycznej dopatrywano się też czynnika obniżającego poziom bezpieczeństwa w przestrzeniach publicznych (Jacobs 2014). Tymczasem obie nasze grupy respondentów nie różniły się znacząco w ocenach swojego poczucia bezpieczeństwa na osiedlach.

Niejednoznaczne w interpretacji pozostaje także zestawienie ogólnej oceny zadowolenia respondentów z życia na obu osiedlach z ocenami cząstkowymi

zadowolenia z różnych aspektów tych osiedli. O ile bowiem w większości kategorii respondenci z osiedla RW oceniali wyżej swoje osiedle od respondentów z osiedla RZ, to obie grupy zapytane o ogólne zadowolenie z życia na osiedlach udzieliły bardzo zbliżonych do siebie odpowiedzi.

Podsumowanie i rekomendacje do dalszych badań

Celem badania, które przedstawiliśmy na łamach niniejszego artykułu, była eksploracja roli formy urbanistycznej w kształtowaniu jakości życia na osiedlach mieszkaniowych. Cel ten staraliśmy się zrealizować poprzez porównanie osiedli Radogoszcz Zachód (RZ) i Radogoszcz Wschód (RW) w Łodzi. Badanie pozwoliło nam stwierdzić, że oba osiedla oferują zbliżone warunki dla jakości życia w wymiarze obiektywnym, mając na uwadze funkcje pozamieszkaniowe wyrażone wyposażeniem w udogodnienia miejskie. Udogodnienia te umożliwiają zaspokajanie szerokiej palety potrzeb obu lokalnych społeczności. Choć pod kątem liczby tych udogodnień osiedle RW wypadło nieco korzystniej, ocena zadowolenia mieszkańców z większości kategorii udogodnień miejskich była podobna.

W artykule wskazyaliśmy, że osiedla RW i RZ wyraźnie różnią się formami urbanistycznymi. W tym kontekście warto podkreślić, że respondenci z RW na ogół oceniali korzystniej różne aspekty formy urbanistycznej zamieszkiwanego przez siebie osiedla w porównaniu z respondentami z RZ. Wyniki te sugerują, że postmodernistyczna forma urbanistyczna przestrzeni mieszkaniowej cieszyła się większą aprobatą naszych respondentów w porównaniu z formą modernistyczną.

Powyższe ustalenia mogłyby zatem prowadzić nas do wniosku, jakoby urbanistyka postmodernistyczna była w stanie tworzyć lepsze warunki dla jakości życia w porównaniu z urbanistyką modernistyczną. Mimo to wyniki pomiarów ogólnego zadowolenia mieszkańców z życia na osiedlach, pomiaru ich ogólnego zadowolenia z życia oraz pomiaru aspektów ich jakości życia nieodnoszących się wprost do przestrzeni mieszkaniowej, niemal nie różniły się między respondentami z obu osiedli, jeśli wziąć pod uwagę uzyskane średnie arytmetyczne ocen, ani też nie wykazały istotnych statystycznie różnic median odpowiedzi. W oparciu o przeprowadzone badanie nie możemy zatem wnioskować o wyższej jakości życia w osiedlu mieszkaniowym o formie postmodernistycznej na tle tego o formie modernistycznej.

Ustalenie relacji między formą urbanistyczną osiedli mieszkaniowych a jakością życia na ich obszarze wymaga zatem przeprowadzenia kolejnych, dokładniejszych studiów. Wynika to także z ograniczeń niniejszego badania. Po pierwsze, pomiar subiektywnej jakości życia przeprowadziliśmy na niereprezentatywnych i nielosowych, a także ograniczonych liczebnie próbach mieszkańców obu osiedli. Kolejne badania powinny udoskonalić oraz poszerzyć próbkowanie badanych populacji. Po drugie, efektem naszych kwerend terenowych i kameralnych było przede wszystkim opracowanie mapowe i towarzyszący mu opis przestrzeni mieszkaniowej osiedli. Kolejne badania mogłyby udoskonalić tę warstwę analityczną poprzez obliczenia różnorodnych wskaźników charakteryzujących formę

urbanistyczną. Po trzecie, w analizie danych ankietowych ograniczyliśmy się do obliczenia średnich arytmetycznych odpowiedzi respondentów oraz testu *U* na różnice ich median. Wartościowe byłoby przeprowadzenie zaawansowanych analiz ilościowych, w tym ekonometrycznych, które dałyby wgląd w relacje między zmiennymi oraz pozwoliłyby ocenić wpływ cech demograficznych i społeczno-ekonomicznych respondentów na oceny poszczególnych aspektów formy urbanistycznej i jakości życia. Po czwarte, znaczenie dla uzyskanych wyników mogła mieć budowa kwestionariuszy ankiet. Pytania z trzeciej grupy o aspekty ogólnego zadowolenia z życia zamieściliśmy w nich bowiem przed pytaniami z grup pierwszej i drugiej o aspekty zadowolenia z życia na osiedlu czy o zdanie na temat osiedli. Możliwe, że zastosowanie odwrotnej kolejności pytań mogłoby skłonić respondentów do uwzględnienia aspektów przestrzeni mieszkaniowej, poruszanych w toku ankiety, w udzielaniu odpowiedzi na pytanie o ogólnym charakterze (być może „aprzestrzennym” dla części respondentów, skoro nieodnoszącym się wprost do elementów przestrzeni mieszkaniowej). Wreszcie, jak w przypadku większości badań ankietowych o dominacji pytań zamkniętych, otwarta pozostaje kwestia rozumienia przez respondentów cech formy, o których ocenę ich poprosiliśmy. Uzupełnienie przyszłych badań o komponent jakościowy – np. wywiady indywidualne lub grupowe – pozwoliłoby doprecyzować interpretację danych pozyskiwanych drogą ankietową.

Wszystko to sprawia, że nasze wyniki należy przyjmować z ostrożnością, traktować jako eksploracyjne, a nie konkluzywne. Mamy jednak nadzieję, że pomogą one w realizacji kolejnych, szerzej zakrojonych i dokładniejszych badań w tym zakresie, a tym samym przyczynią się do lepszego zrozumienia relacji między formą urbanistyczną a jakością życia.

Konflikt interesów/wkład autorów

Autorzy deklarują brak występowania konfliktu interesów. Oświadczają, że tekst artykułu jest w całości ich dziełem. Podział pracy przy artykule wyglądał następująco:

- konceptualizacja: PZ, JZ,
- metodologia: PZ, JZ,
- organizacja badań: PZ,
- analiza formalna: PZ, JZ,
- pisanie: PZ, JZ.

Podziękowania

Autorzy pragną złożyć podziękowania dr. inż. arch. Wiktorowi Wróblewskiemu i Recenzentom za cenne komentarze o wcześniejszych wersjach artykułu oraz dr. Konradowi Żelazowskiemu za wsparcie metodyczne.

Literatura / References

- Adamus J., Przygodzki Z. 2022. Ekonomiczna wartość przestrzeni publicznych. Kapitał, wycena, zarządzanie. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Arundel R., Ronald R. 2017. The role of urban form in sustainability of community: The case of Amsterdam. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 44(1): 33–53.
- Bamberski M. 2024. Struktura urbanistyczna wybranych łódzkich osiedli mieszkaniowych z lat 1950–1990 wyrazem zmieniających się metod kształtowania przestrzeni. *Builder*, 03(320): 45–51.
- Borys T. 2015. Typologia jakości życia i pomiar statystyczny. *Wiadomości Statystyczne*, 650(7): 1–18.
- Clifton K., Ewing R., Knaap G.-J., Song Y. 2008. Quantitative analysis of urban form: A multidisciplinary review. *Journal of Urbanism*, 1(1): 17–45.
- Cymer A. 2018. Architektura w Polsce 1945–1989. Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki, Warszawa.
- Czepkiewicz M., Jankowski P. 2015. Analizy przestrzenne w badaniach nad jakością życia w miastach. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 77(1): 101–117.
- Dyczkowski A. (red.) 1998. Nowy leksykon PWN. T. 1. Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Europejska Rada Urbanistów. 2003. Nowa Karta Ateńska. Wizja miast XXI wieku. Towarzystwo Urbanistów Polskich, Warszawa.
- Gałuszka J. 2022. Beyond the decay? Positive patterns in the development of a large housing estate: The case of Olechów-Janów district in Łódź, Poland. *Urban Research & Practice*, 15(2): 169–193.
- Gehl J. 2014. Miasta dla ludzi. Wydawnictwo RAM, Kraków.
- Groeger L. 2018. Środowisko mieszkaniowe a przestrzeń mieszkaniowa. *Space– Society–Economy*, 26: 7–36.
- Jacobs J. 2014. Śmierć i życie wielkich miast Ameryki. Fundacja Centrum Architektury, Warszawa.
- Jenks M., Jones C. (red.) 2010. Dimensions of the Sustainable City. Springer, New York–Dordrecht–Heidelberg.
- Jopek D. 2018. Czynniki kształtujące przestrzenną formę miasta. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 42: 81–89.
- Krier L. 2011. Architektura wspólnoty. Wydawnictwo Słowo/Obraz Terytoria, Gdańsk.
- Kaczmarek P. 2021. Przestrzenny wymiar dogęszczania zabudowy na wielkich osiedlach mieszkaniowych w Poznaniu po 1989 roku. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 14(57): 147–160.
- Kropf K. 2009. Aspects of urban form. *Urban Morphology*, 13(1): 105–120.
- Le Corbusier 2017. Karta ateńska. Fundacja Centrum Architektury, Warszawa.
- Lorens P., Mironowicz I. (red.) 2013. Wybrane teorie współczesnej urbanistyki. Politechnika Gdańska, Gdańsk.
- Mehta V., Nogalski S. 2025. Suburban camouflage in urban neighbourhoods: New building typologies and their impact on social life of residential streets. *Journal of Urban Design*, 30(5): 573–599.
- Misiak J., Hanzl M. 2021. Evaluation of the Quality of Life. Case Studies of Modernist Housing Estates in Baluty, Lodz. [W:] A. Feliciotti, M. Fleischmann (red.), *Urban Form and the Sustainable and Prosperous City*. International Seminar on Urban Form, Glasgow, s. 755–767.
- Montgomery C. 2014. Happy City. Transforming Our Lives Through Urban Design. Farrar, Straus and Giroux, New York.
- Moreno C., Allam Z., Chabaud D., Gall C., Pratiog F. 2021. Introducing the “15-Minute City”: Sustainability, Resilience and Place Identity in Future Post-Pandemic Cities. *Smart Cities*, 4(1): 93–111.
- Mouratidis K. 2018. Is compact city livable? The impact of compact versus sprawled neighbourhoods on neighbourhood satisfaction. *Urban Studies*, 55(11): 2408–2430.
- Mularska-Kucharek M., Szafrńska E. 2016. Selected Aspects of the Quality of Life of the Inhabitants of Large Housing Estates in Lodz. Socio-Spatial Context. *Studia Regionalia*, 45: 60–78.
- NIAiU b.d. – a. Forma (Archipedia: <https://ade.niaiu.pl/archipediapl/forma>; dostęp: 15.01.2026).
- NIAiU b.d. – b. Funkcja (Archipedia: <https://ade.niaiu.pl/pl/archipedia/funkcja>; dostęp: 15.01.2026).
- Nichols Clark T. (red.) 2011. The City as an Entertainment Machine. Lexington Books, Plymouth.
- Nowak M., Siatkowski A. 2021. Modernistyczne sąsiedztwo wielkomiejskie na tle innych form zamieszkania. Wybrane przykłady. *Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, 34(6): 27–40.
- Oktay D. 2023. Influences of urban design on perceived social attributes and quality of life: A comparative study in two English neighbourhoods. *Urban Design International*, 28(4): 304–319.

- PQStat. 2022. Test U Manna-Whitneya. PQStat–Baza Wiedzy (<https://manuals.pqstat.pl/statpqpl:porown2grpl:nparpl:mwpl>; dostęp: 19.01.2026).
- Sim D. 2019. *Soft City. Building Density for Everyday Life*. Island Press, Washington.
- Ślódzcyk J. 2001. *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Sokołowicz M.E. 2017. Udogodnienia miejskie – element publicznego wymiaru zasobów mieszkaniowych. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica*, 332: 125–143.
- Springer F. 2020. Wanna z kolumnadą. Reportaże o polskiej przestrzeni. Wydawnictwo Karakter, Kraków.
- Sumlet W. 2012. Skala ludzka w architekturze i przestrzeni mieszkaniowej. *Czasopismo Techniczne. Architektura*, 109(29): 151–161.
- Szafrńska E. 2016. Wielkie osiedla mieszkaniowe w mieście postsocjalistycznym. Geneza, rozwój, przemiany, percepcja. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Szołtysek J., Otręba R. 2015. Wieloaspektowa analiza czynników kształtujących poczucie jakości życia w mieście – jako przesłanka tworzenia polityki logistycznej miasta. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 383: 166–186.
- Tarbatt J., Tarbatt C.S. 2020. *The Urban Block. A Guide for Urban Designers, Architects and Town Planners*. RIBA Publishing, London.
- Urban F. 2020. Postmodernism and socialist mass housing in Poland. *Planning Perspectives*, 35(1): 27–60.
- Urząd Miasta Łodzi b.d. Podział środków w ramach ŁBO. Łódzki Budżet Obywatelski (<https://uml.lodz.pl/budzet-obywatelski/lbo-2026/2027/podzial-srodkow-w-ramach-lbo/>; dostęp: 19.01.2026).
- Wróblewski W. 2012. Słownik terminów urbanistycznych. [W:] E.M. Boryczka, M.E. Sokołowicz, W. Wróblewski, J. Zasina (red.), *Poradnik dla uczestników Warsztatów „pO KOLEI. Czas na Łódź!”*. Katedra Gospodarki Regionalnej i Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 20–37.
- Wróblewski W., Zasina J. 2022. Urbanistyka współczesna. Wybrane nurty oraz przykłady ich realizacji. [W:] E.M. Boryczka (red.), *Przekształcenia współczesnych miast. Wybrane nurty i instrumenty*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 11–42.
- Zadroźniak M. 2016. Jakość życia w mieście. [W:] A. Nowakowska, Z. Przygodzki, A. Rzeńca (red.), *EkoMiasto#Społeczeństwo. Zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 21–38.
- Zasina J., Wróblewski W. 2016. Piesza dostępność udogodnień a struktura przestrzenna starzejącego się miasta. *Studia Ekonomiczne Regionu Łódzkiego*, 21: 165–176.
- Żelazowski K., Kucharska-Stasiak E., Miklaszewska A., Wieteska-Rosiak B. 2022. The Housing Satisfaction of Polish Households and Its Determinants. *Critical Housing Analysis*, 9(2): 30–42.

Modernism vs postmodernism: The role of urban form for life quality on the example of Radogoszcz Zachód and Radogoszcz Wschód housing estates in Lodz, Poland

Abstract: A common residential environment in Poland is post-war neighbourhoods, the so-called large socialist housing estates. Their plans and construction adhered to the principles of architectural, urban design, and planning movements, including modernism and postmodernism. Both modernism and postmodernism recognised the need to create high-quality residential environments. However, they proposed different urban forms to address this need. The question is, which urban form – i.e., modern or postmodern – performs better from the perspective of life quality. Therefore, in this paper, we explore the role of urban form for life quality by studying two neighbouring large housing estates in Lodz, Poland – Radogoszcz Zachód and Radogoszcz Wschód – which were planned, designed and constructed according to the principles of modernism and postmodernism, respectively. To these ends, we employed field and online queries, and online surveys to capture the objective and subjective dimensions of life quality. As a result, we revealed apparent differences in the urban forms between these two estates, but a relatively similar objective dimension of life quality available on both. At the same time, we found some differences in the subjective assessments of urban form made by residents

of the estates, generally favouring the postmodernist one. Despite this tendency, the overall subjective assessment of life quality in both estates turned out to be almost equal. This finding may suggest that, when considering their overall life quality, residents were not primarily guided by the issue of urban form.

Keywords: quality of life, neighbourhood, urban form, housing estates, urban amenities

Data przekazania tekstu: 24.10.2025; data zaakceptowania tekstu: 02.03.2026.

Article submitted: 24.10.2025; article accepted: 02.03.2026.